

Problémy spracovania knižných typov dokumentov podľa typológie AACR2

Prvou základnou požiadavkou pri spracovaní bibliografického záznamu je správne určenie druhu dokumentu, aby bol vybraný správny štandard, podľa ktorého je potrebné spracovať príslušný bibliografický záznam.

Typológia podľa druhu (podľa AACR2):

1. Tlačený text (A, D, E, F, I, M, N)
2. Rukopis (O)
3. Hudobnina (H)
4. Zvukový dokument (J)
5. Videozáznam (J)
6. Film (J)
7. Grafika (G)
8. Kartografický dokument (C)
9. Elektronický zdroj (S)
10. Mikrodokument (J)
11. Objekt (G)
12. Braillovo písmo (K)
13. Multimédium (J)

Delenie dokumentov podľa úrovne spracovania

Všetky uvedené druhy dokumentov možno spracovať na úrovni monografickej, seriálovej a analytickej. Z toho vyplýva ďalšie členenie na: monografie (úroveň m), seriály (úroveň s), fyzicky nesamostatné časti dokumentov (úroveň a). Údaj o úrovni spracovania musí byť povinne uvedený v labelu každého záznamu (pozícia 7).

Popis dokumentov podľa AACR2

Základné pravidlá pre popis všetkých dokumentov sú uvedené v kapitole 1, ktorá obsahuje všetky všeobecne použiteľné pravidlá. Potom nasledujú pravidlá pre špeciálne typy dokumentov (kapitoly 2 – 10) a pravidlá čiastočne všeobecné (11 – 13). Neexistujú kapitoly 14 – 20. Časť II. začína kapitolou 21.

Kapitola 1 je všeobecnou kapitolou, ktorá obsahuje pravidlá aplikovateľné pre všetky typy dokumentov. Napr. pravidlo 1.4C hovorí o mieste vydania, distribúcie atď. a nasledujúce kapitoly v časti I. odkazujú používateľa na toto ustanovenie. Tam, kde typy dokumentov vyžadujú špecifické spracovanie určitého údajja, obsahuje všeobecná kapitola len stručný návod a používateľ pravidiel nájde špeciálny návod v príslušnej špeciálnej kapitole. Napr. pravidlo 1.5 obsahuje označenie druhu údajja, ktorý sa vyskytuje v oblasti fyzického popisu, podrobný návod k fyzickému popisu zvukových dokumentov je uvedený v pravidle 6.5, fyzický popis filmov a videodokumentov v pravidle 7.5 atď. Treba používať jednotlivé kapitoly v časti I., alebo v kombinácii, ako si to vyžaduje špecifický problém. Napr. pri komplikovanom probléme popisu seriáloveho zvukového dokumentu môže používateľ používať kapitoly 1, 6 a 12. Väčšinu problémov je možné vyriešiť ihneď po naštudovaní pravidla v úplnosti jedným odkazom na jedno pravidlo.

V rámci kapitol má číslovanie pravidiel mnemotechnickú štruktúru. Napr. pravidlo 1.4C sa zaoberá miestom vydania atď. pre všetky dokumenty, pravidlo 2.4C sa zaoberá miestom vydania atď. pre tlačené monografie, pravidlo 3.4C miestom vydania atď. pre kartografické dokumenty atď. Ak určité pravidlo, ktoré sa vyskytuje v kapitole 1, nie je aplikovateľné pre dokument, o ktorom sa hovorí v inej nasledujúcej kapitole, pravidlo sa z nasledujúcej kapitoly vynechá. Napr. neexistuje pravidlo 5.7B17, pretože pravidlo 1.7B17 nie je použiteľné pre hudobniny.

Je dôležité uviesť všetky hľadiská popisovanej jednotky vrátane jej obsahu, nosiča, typu dokumentu, ďalej bibliografické vzťahy a či bola alebo nebola publikovaná. Všetky relevantné hľadiská musia byť popísané v ktorejkoľvek uvedenej oblasti popisu. Katalogizátor by sa mal z praktických dôvodov riadiť špecifickými pravidlami, ktoré sa vzťahujú k popisovanej jednotke vždy, keď sa budú odlišovať od všeobecných pravidiel.

ISBD(G) obsahuje oblasť údajov, ktorá je špecifická pre určité typy dokumentov. Tretia oblasť je v pravidlách použitá pre kartografické dokumenty (kapitola 3), hudobniny (kapitola 5), elektronické zdroje (kapitola 9), zdroje na pokračovanie (kapitola 12) a za určitých okolností pre mikrodokumenty (kapitola 11). Túto oblasť nepoužívame pre žiadne iné dokumenty obsiahnuté v pravidlách. Kde je to použiteľné a vhodné, oblasť opakujeme. Napr. pri popise seriálovej kartografickej jednotky alebo

seriálového elektronického zdroja uvedieme údaje, ktoré sa dotýkajú kartografických dokumentov alebo elektronických zdrojov, a tiež údaje, ktoré sa ich dotýkajú ako zdrojov na pokračovanie (v tomto poradí).

Hoci sú pravidlá pre popis založené na štandarde ISBD(G), je zrejme, že určité dokumenty nevyžadujú každý údaj tohto štandardu. Z tohto dôvodu existujú rozdiely pri spracovaní niektorých druhov dokumentov v porovnaní s ostatnými. Napr. údaj o rozsahu opisnej jednotky sa nazýva počet zväzkov a/alebo stránkovanie v kapitole o knihách, brožúrach a jednolistových tlačiach (kapitola 2). Naproti tomu miesto vydania atď., meno vydavateľa atď. sa nepoužívajú pri rukopisoch, niektorých umeleckých origináloch a trojrozmerných objektoch a artefaktoch.

Všetky poznámky uvedené v kapitolách časti I. sú nepovinné (ak nie je poznámka uvedená ako povinná) a ich zaradenie do záznamu závisí od charakteru opisnej jednotky 3/5 a od účelu záznamu. Formulácia poznámok v príkladoch nie je normatívna (t. j. ak je potrebné, zvolíme iný slovosled za predpokladu dodržania všeobecných požiadaviek na stručnosť a presnosť).

Pravidlo 1.0D obsahuje charakteristiku troch úrovní popisu. Každú z týchto úrovní považujeme za minimum. Tam, kde je to vhodné, doplníme ďalšie údaje k požadovanému súboru údajov. Tri úrovne rozsahu údajov v popise umožňujú knižniciam flexibilitu ich katalogizačnej politiky, pretože predpisujú záznam, ktorý je v súlade s bibliografickými štandardmi, a zároveň dovoľujú, aby niektoré dokumenty boli popísané podrobnejšie ako iné. Použijeme tri úrovne popisu, a to buď výberom úrovne popisu pre všetky jednotky katalogizované v knižnici, alebo zostavením návodu na použitie všetkých troch úrovní v jednom katalógu v závislosti od druhu opisnej jednotky.

Štandardizácia troch úrovní rozsahu údajov v popise prispeje k dosiahnutiu jednotnosti katalogizácie a odporúča sa, aby každý počítačový záznam obsahoval označenie úrovne, v ktorej bola jednotka popísaná.

Pravidlo 1.0D obsahuje úrovne rozsahu údajov v popise. Pravidlá uvádzajú tri odporúčané úrovne rozsahu popisu, pričom každá úroveň obsahuje údaje, ktoré musia uvádzať knižnice a ďalšie katalogizačné agentúry, ktoré zvolili danú úroveň rozsahu popisu ako minimum. Zvolíme úroveň rozsahu popisu podľa účelu katalógu alebo katalógov, pre ktoré sa záznam vytvára. Uvedieme tento minimálny súbor údajov pre všetky katalogizované popisné jednotky na zvolenej úrovni, ak sú údaje použiteľné pre popisovanú jednotku a ak sa, v prípade voliteľných doplnkov, knižnica rozhodla zahrnúť voliteľný údaj. Ak pravidlá v časti I. špecifikujú ďalšie informácie na mieste ktoréhokoľvek z údajov uvedených nižšie, uvedieme ich. Vychádzame z jednotlivých pravidiel v tejto a nasledujúcich kapitolách, ak ide o obsah údajov, ktoré majú byť uvedené.

1.0D1 Prvá úroveň rozsahu údajov v popise obsahuje aspoň údaje uvedené v nasledujúcej schéme:

Hlavný názov / prvý údaj o zodpovednosti, ak sa odlišuje od hlavného záhlavia vo forme alebo počte, alebo ak hlavné záhlavie chýba. – Údaj o vydaní. – Špecifické údaje (alebo typ dokumentu). – Prvý vydavateľ atď., dátum vydania atď. – Rozsah opisnej jednotky. – Poznámky. – Štandardné číslo

1.0D2 Druhá úroveň rozsahu údajov v popise obsahuje aspoň údaje uvedené v nasledujúcej schéme:

Hlavný názov [všeobecné označenie typu dokumentu] = Súbežný názov : ďalšie názvové informácie / prvý údaj o zodpovednosti ; každý ďalší údaj o zodpovednosti. – Údaj o vydaní / prvý údaj o zodpovednosti vzťahujúci sa k vydaniu. – Špecifické údaje (alebo typ dokumentu). – Prvé miesto vydania atď. : prvý vydavateľ atď., dátum vydania atď. – Rozsah opisnej jednotky : ďalšie fyzické údaje ; rozmery. – (Hlavný názov edície / údaj o zodpovednosti vzťahujúci sa k edícii, ISSN edície ; číslovanie v rámci edície. Názov podedície, ISSN podedície ; číslovanie v rámci podedície). – Poznámky. – Štandardné číslo

1.0D3 Tretia úroveň rozsahu údajov v popise obsahuje všetky údaje uvedené v pravidlách, ktoré sú aplikovateľné pre popisnú jednotku.

Pravidlá obsahujú nasledujúce časti:

Časť I. POPIS

ÚVOD

1. *Všeobecné pravidlá popisu*
2. *Knihy, brožúry a jednolistové tlače*
3. *Kartografické dokumenty*
4. *Rukopisy (vrátane zbierok rukopisov)*
5. *Hudobniny*
6. *Zvukové dokumenty*
7. *Filmy a videozáznamy*
8. *Grafické dokumenty*
9. *Elektronické zdroje*
10. *Trojrozmerné artefakty a reálie*
11. *Mikrodokumenty*
12. *Zdroje na pokračovanie*
13. *Analytický popis*

Časť II. ZÁHLAVIA, UNIFIKOVANÉ NÁZVY A ODKAZY

ÚVOD

21. *Voľba prístupových výrazov*
22. *Personálne záhlavia*
23. *Geografické názvy*
24. *Korporatívne záhlavia*
25. *Unifikované názvy*
26. *Odkazy*

PRÍLOHY

- A *Písanie veľkých písmen*
- B *Skratky*
- C *Čísllice a číslovky*
- D *Terminologický slovník*
- E *Gramatické členy*

REGISTER

Všeobecné pravidlá popisu obsahujú jednotlivé bloky:

- 1.0 **Na úvod sú to všeobecné pravidlá, ktoré obsahujú:** zdroje popisu – oblasti popisných údajov – interpunkcia – úroveň rozsahu údajov v popise – jazyk a písmo popisu – nepresnosti – prízvuky a iné diakritické znamienka – popisné jednotky s viacerými hlavnými zdrojmi popisu
- 1.1 **Oblasť názvu a údajov o zodpovednosti:** úvodné pravidlo – interpunkcia – zdroje popisu – hlavný názov – všeobecné označenie typu dokumentu – súbežné názvy – ďalšie názvové informácie – údaje o zodpovednosti – popisné jednotky bez spoločného názvu
- 1.2 **Oblasť vydania:** úvodné pravidlo – interpunkcia – zdroje popisu – údaj o vydaní – údaje o zodpovednosti vzťahujúce sa k vydaniu – údaj o revidovanom vydaní diela – údaje o zodpovednosti vzťahujúce sa k revidovanému vydaniu diela
- 1.3 **Oblasť špecifických údajov**
- 1.4 **Oblasť vydavateľských údajov:** úvodné pravidlo – interpunkcia – zdroje popisu – všeobecné pravidlo – miesto vydania, distribúcie atď. – meno vydavateľa, distribútora atď. – údaj o funkcii vydavateľa, distribútora atď. – dátum vydania, distribúcie atď. – miesto výroby, meno výrobcu, dátum výroby
- 1.5 **Oblasť fyzického popisu:** úvodné pravidlo – interpunkcia – zdroje popisu – rozsah popisnej jednotky (vrátane špecifického označenia typu dokumentu) – ďalšie fyzické údaje – rozmery – sprievodný materiál
- 1.6 **Oblasť edície:** úvodné pravidlo – interpunkcia – zdroje popisu – hlavný názov edície – súbežné názvy edície – ďalšie názvové informácie edície – údaje o zodpovednosti vzťahujúce sa k edícii – ISSN edície – číselné označenie edície – podedícia – údaje o ďalších edíciách
- 1.7 **Oblasť poznámky:** úvodné pravidlo – interpunkcia – zdroje popisu – forma poznámok – poznámky o iných vydaniach a dielach – poznámky
- 1.8 **Oblasť štandardného čísla a údajov o dostupnosti:** úvodné pravidlo – interpunkcia – zdroje popisu – štandardné číslo – kľúčový názov – údaje o dostupnosti – vysvetlivky
- 1.9 **Suplementy (prílohy)**
- 1.10 **Popisné jednotky pozostávajúce z viacerých typov dokumentov**
- 1.11 **Faksimile, fotokópia a iné reprodukcie**

Toto bol prehľad jednotlivých blokov údajov a jednotlivých údajov, ktoré sa môžu vyskytnúť v rámci komplexného bibliografického záznamu, ak sa vyskytnú na príslušnom popisovanom dokumente. Tieto bloky a údaje sa opakujú vo všetkých kapitolách s obdobnými označeniami, len s rozdielnym označením poradia kapitoly podľa toho, o ktorú kapitolu a typ dokumentu ide pri popise príslušného dokumentu.

Bibliografické odkazy

Anglo-americké katalogizačné pravidlá : druhé revidované vydanie 2002. Martin : Slovenská národná knižnica, 2003. ISBN 80-89023-38-X.

Marta Jahnátková

marta.jahnatkova@snk.sk